

KÓSA FERENC

Tisztán látni*

Tisztelettel köszöntök mindenkit!

Ma január 22-e van. A magyar *Himnusz* születésének napja. Nagy megtiszteltetés számomra, hogy itt és most – ezen a napon és ezen a helyen – én is szólhatok Önökhöz.

Sokat gondolkoztam azon, mi mindenről kellene beszélnem a szatmárcsekei templomban. Nem könnyű kérdés, hiszen Kölcsey Ferenc életműve roppant gazdag és szerteágazó. Ő egyszerre volt költő és prózaíró, szabad lelkületű gondolkodó, európai látókörű filozófus, talpig tisztességes országgyűlési követ, a hazájához mindhalál-ig hű hazafi. Debreceni diákéveitől kezdve élete végéig folyamatosan tágitotta a tudá-

sát, hogy gondolataival és tetteivel hasznára lehessen hazájának. Anyanyelvén kívül megtanult görögül, latinul, németül és franciául, mert azt akarta, hogy szelleme szabadon szárnyalhasson más népek és nemzetek kultúrájában is. A tudása, az erkölcsi tekintélye, valamint közéleti jártassága alapján jelentős politikai hatalmat is szerezhetett volna magának. Ő azonban az igazság keresését, kimondását és képviselését választotta hivatásául; soha semmiféle alantas hatalmi harcba nem bocsátkozott. Halk szavú, csendes és szerény ember maradt élete fogytáig. Volt mire szerénynek lennie. Neves és névtelen emberek sokasága tisztelte őt szerte a hazában, de akadtak ellenfelei, esetleg még ellenségei is. Még azt sem tudhatjuk biztosan, hogy Kölcsey Ferenc természetes halállal halt-e meg vagy sem. Fél évszázaddal ezelőtt, pályám kezdetén sokszor bebarangoltam szűkebb hazámat: a Felső-Tisza vidékét. Vittem magammal az irkámat meg a fényképezőgépet. Úgy gondoltam, ha már a filmes pályára sodort a sors és a filmrendezés lesz a hivatásom, a lehető legmélyebben meg kell ismernem azoknak az embereknek az életét, akik közül magam is véttetem. Mentem, mentem, mendegéltem faluról-falura, embertől-emberig. Bartók Béla és Kodály Zoltán

Kósa Ferenc és Jánosi Zoltán, a Kölcsey Társaság elnöke, 2017, Szatmárcseke

* Ennek a beszédnek a rövidített változata elhangzott Szatmárcsekén, a református templomban 2017. január 22-én, A magyar kultúra napján, amikor Kósa Ferenc, a Magyar Mozgóképek Mestere, cannes-i nagydíjas, Kossuth- és Prima Prémium-díjas filmrendező átvette a Kölcsey Társaság idei kitüntetését.

példáját követve, eleinte csak ösztönösen, később egyre tudatosabban vállaltam ezt a sajátos gyűjtő munkát. Filmrendezésre készülvén nem népdalokat és zenei anyagokat gyűjtöttem – bár azokat is – hanem valóságos emberek valóságos vallomásait. Számtalan küzdelmes életet élő, nehézsorsú szegényemberrel ismerkedtem meg, akik – mivel érezték, hogy közülük való vagyok – megnyíltak előttem. A magyar pentaton dallamokhoz méltó tömör vallomásaikra épült a diplomafilmem.

Barangolásaim során meggyőződhettem arról is, hogy itt, a Felső-Tisza vidékén sok-sok tiszta szavú és nyitott szívű ember él. Olyan emberek, akik egy évezreden át megtartották ezt a hazát. Szántottak, vetettek, arattak, házakat és templomokat építettek; ám ha úgy kívánták a történelmi körülmények, kiegyenesítették a kaszáikat és vérüket ontották a hazáért s a szabadságért. És akikben máig is konokul él az igazságérzet, az igazság iránti tisztelet. Ez Kölcsey Ferenc szűkebb hazája. Itt, ezen az Isten háta mögötti tájon nem a behódolás vágya működteti az emberek agysejtjeit, hanem az igazság és a szabadság iránti vágy. Kölcsey Ferenc intelmei szerint.

Gyűjtő utaim a múlt század 60-as éveinek elején kezdődtek. Akkoriban még a régi öregek többsége úgy emlékezett a tekintetes úr halálára, hogy bizony őt valakik valamilyen módon eltették láb alól, mert az útjukban volt. A régi öregek közül fölkerestem Papp Mihály bácsit is Magosligeten. Ő volt az, akinek az elbeszélése alapján Móricz Zsigmond *A boldog ember* című remekművét írta. Mihály bácsi – lám máig is emlékszem –, a Fő utca 48. szám alatt lakott. Sose felejttem el első találkozásunk első mondatait sem. Amikor a lelógó madzaggal meghúzogattam a kapujánál lévő harangocskáját, rögtön kijött a házból. Megkérdeztem tőle, vannak-e harapós kutyái? Azt felelte: „Nincsenek. Csak mink vónánk a kutyák. Mert hát ez a mostani uraság ebsorsra ítelt bennünket... Elvették mindenünket, még a lovamat is elvitték. Meg is mondtam nekijek a szemükbe: én annyira összenőttem ezzel a lóval, hogyha valaki netán szíjostorral rácsapna a lovamra – az én hátambul kiserkedne a vér...”

(Csupán zárójelben megemlíteném: Mihály bácsi mondatai szó szerint elhangzanak az én első filmemben a *Tízézer napban* is. Maga Mihály bácsi mondja el őket.)

A közös munka során jó barátságba kerültünk egymással. Esténként a forgatások után gyakran beszélgettünk a világ ügyes-bajos dolgairól. Tőle hallottam, hogy Kölcsey Ferenc tekintetes úr állítólag kapott valakitől egy levelet és mikor felbontotta, valamilyen furcsa por szállt fel a borítékból, amit ő megszagolgatott és ez a por okozta a vesztét. Keserves kínok közt halt meg, pedig a doktor még piócákat is ragasztott a hátára, de már a piócák se tudtak segíteni rajta. Pedig hát aránylag fiatalember volt még és a légynek se ártott. Móricz Zsiga bátyám szerint azért tették el láb alól, mert mindenkinél különb volt. A szatmári szegény nép máig is *szentemberként* emlegeti Kölcsey tekintetes urat... A régi öregek szerint állítólag mielőtt eltávozott volna az élők sorából, iszonyú vihar tombolt Cseke környékén. Zengett az ég, csapkodtak a villámok és dübörgött az ég boltozatja. Nagyon haragudott ránk az Isten, amiért nem vigyáztunk rá eléggé és hagytuk őt meghalni. Én még nem is éltem akkoriban, de hát istenem, az apáink és nagyapáink mind-mind szegény emberek voltak. Mit tehettek volna? Az égvilágon semmit... Ilyen s ehhez hasonló történeteket hallottam Papp Mihály bácsitól...

Az elmúlt közel két évszázad során könyvtárnyi irodalom született Kölcsey Ferenc költészetéről, filozófiai jellegű írásairól és közéleti tevékenységéről. Ezeknek az írásoknak a jelentős részét viszonylag elég jól ismerem, de mivel nem irodalmár, hanem filmrendező vagyok, nem érzem magam illetékesnek abban, hogy a Kölcseyről szóló irodalmi értekezések sorát gyarapítsam. Itt és most csupán arra szorítkoznék, hogy fölidézzek egy igen-igen egyszerűnek látszó, de mégis fölöttébb tanulságos történetet. Mielőtt rátérnék a Kölcseyvel kapcsolatos történetre, megemlíteném, hogy az elmúlt ötven esztendőben számtalan előadást tartottam. Itthon és külföldön is. Európa nagyvárosain kívül New Yorktól Tokióig a legkülönfélébb intézményekbe és szellemi közösségekbe hívtak meg, úgyis, mint filmrendezőt és úgyis, mint országgyűlési képviselőt. Valamikor a múlt század vége felé az Országos Széchenyi Könyvtárban több alkalommal is tartottam előadásokat. Egyik alkalommal arra kértek, hogy a Magyar Kultúra Napján Kölcsey Ferenc gondolatainak időszerűségéről fejtssem ki a véleményemet. A fölkérést természetesen szíves-örömmel elfogadtam.

Az ünnepi rendezvényen főként a könyvtár dolgozói valamint magyar-könyvtár szakos egyetemisták voltak jelen. A könyvtár nagyterme zsúfolásig megtelt. Elsőként Kulin Ferenc beszélt a hallgatósághoz. Előadásában – mint irodalomtörténész, és mint kiváló Kölcsey kutató – magas szellemi színvonalon méltatta Kölcsey Ferenc életművét. Elismeréssel szólt a *Himnusz*-ról, a filozófiai jellegű írásairól és a közéleti tevékenységeiről egyaránt. Beszédének stílusa, tartalma és morális minősége tökéletesen megfelelt egy akadémiai székfoglaló előadás legszigorúbb szakmai követelményeinek is. A hallgatóság hosszantartó tapssal köszönte meg Kulin Ferenc Kölcseyről szóló gondolatait.

Ezek után engem szólítottak a mikrofonhoz. A közel egy óras – ráadásul rögtönzött beszédemet – lehetetlenség volna részletesen ismertetni. Jelzésként csak annyit említenék, hogy az előadásom címe így hangzott: „TISZTÁN LÁTNI”... Mondandóm címéül azért választottam ezt a két szót, mert annak idején Nyíregyházán, amikor a középiskolában a PARAINESIS-t tanultuk, Almássy László tanár úr, a magyar tanárunk, a lelkünkre kötötte, hogy amíg csak élünk ezt a két szót sohase felejtjük el, mert ezek a szavak nem véletlenül kerültek Kölcsey Ferenc erkölcsi parancsolatai közé, hanem azért, mert a tisztánlátás létfontosságú lehet a haza sorsában és valamennyiünk személyes sorsában egyaránt. Ha ugyanis mi, magyarok nem látunk tisztán, könnyen tragédiába torkolhat az ország sorsa és a magyar emberek egyéni sorsa is. Ugyanis mi, ma élő magyarok egy Trianonban halálra ítélt és fölnégyelt országban élünk; és a maradék magyarság megmaradásának legfontosabb előfeltétele, hogy tisztán lássuk a helyzetünket. Látnunk kell: kik vagyunk, milyen országban és milyen világban élünk, miért és hogyan veszítettük el a történelmi Magyarország kétharmad részét, mi mindent kellene tennünk és mi mindent nem szabad tennünk soha többé... kik a barátaink és kik az ellenségeink, kikben bízhatunk és kikben nem, kik mondanak igazat és kik hazudoznak nekünk, kik szolgálják a nemzet valóságos létérdekeit és kik nem, mi a különbség a szabadság és a rabság, az emberség és az embertelenség között... és így tovább... ki-ki folytathatja az ellentétpárok felsorolását napestig, vagy akár az élete végéig...

A tisztánlátás szellemi, erkölcsi és politikai parancsolatát Kölcsey Ferenc emelte évszázadokon átívelő szállóigévé. Véleményem szerint ez a szállóige az idők folyamán semmit sem veszített a jelentőségéből, sőt: talán manapság időszerűbb is, mint valaha. Mert a mostani tisztánlátásunk hiányának történelmi távlatokban beláthatatlan és akár jóvátehetően következményei is lehetnek...

„Jövendővel komolyan vess össze jelenkort” – tanácsolja nekünk Kölcsey Ferenc. Ha ezt a nehéz és bonyolult feladatot megpróbáljuk teljesíteni, hamarosan eljuthatunk ahhoz a fölismeréshez, hogy országunk és nemzetünk vonata már megint vakvágányon vesztegel. És eme jelképes vonat jelképes mozdonyvezetői jószérivel azt sem tudják eldönteni, hogy előre indítsák-e el a vonatot vagy pedig hátrafelé... Magyarán szólva: szilárd erkölcsi alapokon nyugvó morális demokráciát akarnak-e, vagy pedig adáz hatalmi harcokra kárhoztatott hadidemokráciát... pedig hát legalább ebben a létfontosságú, a jelenünket és jövőnket is meghatározó kérdésben tisztán kellene látnunk. A hazugabbnál-hazugabb politikai handabandázások megtévesztő zűrzavarában szinte lehetetlenség eligazodni. Valamennyi politikai erőtől egyenes és világos szavakat várnánk. Mert ha nem láthatjuk tisztán, milyen politikai szándékok és programok közül választhatunk, a szabad választásunkra vonatkozó jogaink fapatkát sem érnek. Olyan világban élünk, amelyben az érdemi demokráciák létét, nem csak a diktatúrák és a diktátorságra hajlamos politikai vezeték fenyegetik, hanem azok a rejtett és alattomos erők is, amelyek a valóságos alternatívákat eltitkolják előlünk és láthatatlanná teszik számunkra. Azokban az országokban, ahol az információk hatalom birtokosai kényük-kedvük szerint félretájékoztathatják a választópolgárokat, nem beszélhetünk érdemi demokráciáról. Minálunk manapság szólásszabadság van. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy imitt-amott még lehet igazat mondani, de lehet gátlástalanul és büntetlenül hazudozni is. Így aztán az igazságok és a hazugságok egymásba gabalyodnak és ellehetetlenítik a tisztánlátásunkat. Képletesen szólva: a hazugságok – mivel többségben vannak – fölfalják az igazságokat.

A rendszerváltás idején a diktatúra alternatíváját a demokráciában láttuk. Mi, magyarok világviszonylatban is jelentős történelmi tettet hajtottunk végre, amikor sikerült vér nélkül lebontanunk a diktatúrát és megteremtünk a demokráciát. Azt hittük: a demokrácia automatikusan megoldja majd az emberi, társadalmi és nemzeti gondjainkat. Tévedtünk. A rendszerváltás óta eltelt évek során keservesebbnél-keservesebb tapasztalataink rádöbentettek bennünket arra, hogy – miként minden emberi tevékenységet – a demokráciát is lehet jól és rosszul is csinálni. Persze jól csinálni valamit minden szakmában, így a politikában is nehezebb, mint rosszul csinálni, és mi magyarok, sajnos a könnyebbik utat választottuk. Ennek pedig az lett a következménye, hogy hazánk helyzete jelene és jövője aggasztóvá vált...

A vérzivataros évszázadokban, amikor veszélybe került a haza, véres kardot vettek végig az ország városaiban és falvaiban. Manapság a véres kardok hurcolása helyett csupán egy végtelenül egyszerű táblára lenne szükség, amelyre csak két szó volna fölírva: TISZTÁN LÁTNI. Ami azt jelentené, hogy mi magyarok valóban tisztán akarunk látni. Ez emberi jogunk, nemzeti kötelességünk, egyszersmind személyes érdekünk is.

Miként az imént már említettem, a közel egy órás beszédemet itt és most lehetetlenség volna részletesen ismertetni. A rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt csupán címszavakban próbálom jelezni, hogy Kölcsey Ferenc szellemi- erkölcsi hagyatékából milyen jellegű gondolatokat igyekeztem kiemelni és szembesíteni közéletünk mai aggasztó állapotával.

Íme, néhány szállóigévé vált Kölcsey-mondat:

... „Fáradj a hazáért és ne tenmagadért”...

... „Az élet csak úgy éri célját, ha tetteknek szenteltetik”...

... „Ok nélkül hágni vészes pályára vakmerőség és hiúság; de midőn közügy kívánja, akkor mindenre készen lenni polgári kötelesség. S e kötelesség parancsolja a valót és igazat nemcsak megismerni, nemcsak szeretni és tisztelni, de bátor szívvel kimondani és pártfogolni is. Az elpalástolt való(ság) s a pártfogás nélkül veszélybe sülyedt igaz(ság) gyalázatára válik a nemzetnek”...

... „Közdolgokban szólni s tenni, bár ezrek vegyék is kedvetlenül, el nem engedhető kötelesség”...

... „Közdolgokban hallgatni, hol káros vélemény vagy tett nyilatkozik, hű polgárnak nem szabad”...

... „Csak a gonoszt ne tûrd, egyébként az ellenkező véleményt, hol kell ostromold, de azt vagy érette birtokosát gyűlölnöd igazságtalanság. Mert megtörténhetik-e hogy két ellenkező (vélemény) közt igazad neked nincs.”

... Minden ember „törekszik (a) szabadítás, és a szabadulás felé”...

... „Ki nem tett meg mindent, mit tennie kellett és lehetett volna, az boldog soha nem leszen”...

... „Indulat és szenvedély által vezetett ember akarata is lehet erős, lehet rohanó hatalmú, de nem tiszta, s nem szabad”...

... „Az erény nyugalomával párosult akarat az, mely szelíd hatalommal munkálva állítja elő a jót, s hártja el a gonoszt”...

... „Élted fő törvénye legyen: magányban tökéletesülni, s a köztársaságban magányos készülatedet szüntelen a haza hasznára fordítani... hazád szolgálni s hazád dolgait kormányozni: a kettő nemcsak megfér, de összeköttetésben is van egymással”...

... „Örömdben és keserveid közt szüntelen szeretettel viseltessél az emberiséghez”...

... A lélek nyugalma „csak annak adataik meg, ki a természet nagy és szent intéseit érteni tudta, s célirányosan követte”...

Kölcsey Ferenc szállóigévé vált mondatainak földidézését itt és most megszakítom. Azt hiszem e néhány földidézett veretes mondat is fényesen bizonyítja, hogy az ő erkölcsi-politikai jellegű intelmei ma éppoly érvényesek és időszerűek, mint hajdanán voltak.

Másként alakulhatott volna az ország sorsa, ha az ő szelíd és bölcs intelmeihez igazodva próbáltuk volna megteremteni a demokráciánkat. Sajnos nem ez történt. Valamely végzetes félreértés folytán hagyjuk, hogy a demokrácia ürügyén alantas hatalmi harcok hadszínterévé váljon az ország. Ha ezt a történelmi tévedést nem látjuk tisztán, ha továbbra is vakoskodunk, megvakulhat velünk akár még a történelmünk is. Ez pedig olyan súlyos vétség volna, amelyet mi, magyarok sohasem bocsájthatnánk meg magunknak.

A Kölcsey Ferenc szellemi- erkölcsi- és politikai hagyatékának időszerűségéről szóló előadásomat – máig sem tudom miért – nem a *Himnusz* ékes és fennkölt soraival fejeztem be, hanem Petőfi Sándor szigorú szavaival: „Minékünk a szabadság / Árnyéka nem kell. / Maga a szabadság kell minékünk. / Teljes szabadság minden áron!”

Petőfi szavaihoz – akkor és ott – csak annyit tettem hozzá: teljes szabadságot kell teremtenünk akár az életünk árán is. Nem azért mert hőskévé vagy mártírokká akarunk válni, hanem mert ez a dolgunk. Egyszerűen azért, mert emberek és magyarok vagyunk. És mert azok is akarunk maradni életünk fogytáig.

A beszédem végén fölcattanó tapsból úgy éreztem, hogy az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai megértették mindazt, amit mondtam.

Harmadikként a kulturális kormányzat egyik államtitkára emelkedett szólásra. Beszédében elmondta, hogy feszült figyelemmel és egyre növekvő aggodalommal hallgatta az előadásainkat. Sőt: minél figyelmesebben hallgatott minket, annál inkább nőtt az aggodalma. Főként azért, mert a mi előadásainkat hallgatva féltetni kezdte a jelenlegi magyar demokráciát... Ugyanis közismert tény, hogy egyikünk a parlamenti patkó jobb oldalán, a másikunk viszont a patkó bal oldalán foglal helyet. Márpedig a demokrácia lényegéhez tartozik, hogy az egymással szembenálló politikai véleményeket ütköztetni kell. A mi beszédeinkben azonban ez az ütköztetés elmaradt. Sőt: a szavaink mögött még az ütköztetés szándékát sem lehetett érzékelni. Ehelyett Kölcsey Ferenc szellemi, erkölcsi és politikai hagyatékát, egymást fölülmúlva dicsőítettük és szinte valamennyi kérdésben mélységesen egyetértettünk. Ő pedig éppen ettől a nagy nemzeti összeborulástól félti a demokráciát.

Ezek után az államtitkár úr rátért a *Himnusz* kritikai elemzésére. Megkísérlem szinte szó szerint földidézni mindazt, amit a *Himnusszal* kapcsolatban mondott:

– Hölgyeim és Uraim! Én, mint liberális gondolkodású politikus, a nyílt és őszinte beszéd híve vagyok. Meg kell mondanom Önöknek: Kölcsey Ferenc életművének megítélésében az én véleményem merően más, mint az előttem szóló képviselő urak véleménye. Kölcsey Ferenc költészetét például én túlságosan romantikusnak érzem, bizonyos biedermeieres beütésekkel tarkítva. Beleértve a *Himnusz*t is, ami véleményem szerint egy érzelmileg túlfűtött patetikus költemény. Lehetséges: a *Himnusz* a maga idejében korszerűnek tűnt, de mára már eljárt fölötte az idő. Avittá vált. Éppen ezért a jelenlegi kulturális kormányzatnak az a szándéka, hogy pályázatot hirdet egy új, a mi mai korunkhoz illő, modern magyar himnusz megírására és megzenésítésére. Mivel tudatában vagyunk annak, hogy ez kényes kérdés, előzetesen kérnénk az országgyűlés jóváhagyását is. Megígérhetem Önöknek: a beérkező pályázatok elbírálása megfelelő szakértők bevonásával történik majd... A demokrácia sérelme nélkül...

A hallgatóság felhördült. Hozzájuk hasonlóan én is megrökönyödve hallgattam az államtitkár úr bejelentését. Lehajtottam a fejem és szégyenemben a két tenyeremmel eltakartam az arcomat. Istenem, kik közé kerültem?! ...Majd' szétduzzant az agyam és szinte szétrepedt a koponyám. El kellett döntenem, hogy tüntetőleg kicsörtessek-e a teremből és csapjam be magam mögött az ajtót, vagy pedig – a türelmem végső határán – Kölcsey Ferenc szelíd intelmeihez igazodva, megpróbáljak-e néhány csöndes szót szólni az államtitkár úr vakmerő javaslatához. Rövid tűnődés után végül is az

erőmon túl önuralom mellett döntöttem... Szót kértem, a mikrofonhoz léptem és a következőket mondtam:

– Tisztelt Államtitkár Úr! Ön nyíltan és őszintén beszélt hozzánk. Igyekszem én is nyíltan és őszintén beszélni Önhöz... Teljes mértékben egyetérték Önnel abban, hogy a mai magyar demokráciát súlyos veszélyek fenyegetik. A különbség közöttünk csupán annyi, hogy Ön tőlünk félti a demokráciát, mi pedig attól a szemlélettől, amit Ön is képvisel. Ön aggasztónak ítéli, hogy egy ún. jobboldali és egy ún. baloldali képviselő szinte maradéktalanul egyetért Kölcsey Ferenc életművének méltatásában. Én pedig ebben az egyetértésben a magyarság megmaradásának esélyét látom. Mert manapság az, hogy valaki baloldalinak, vagy jobboldalinak, liberálisnak vagy bármi másnak nevezi magát – lényegtelen kérdés. A lényeges kérdés az, hogy valaki, vagy valamely politikai szándék jót akar-e tenni az országnak és a nemzetnek vagy sem. Például békét akar-e teremteni vagy pedig háborúságot akar-e szítani közöttünk. Mert a béke talán még menthetné a maradék magyarságot, a háborúság pedig végképp elveszejtheti.

Kölcsey Ferenc az igazság, a szabadság és a nemzetben belüli békesség híve volt. Valamennyi gondolata és cselekedete erről tanúskodik. Nem értem, miért is kellene nekünk ezen vitatkozni?... Hiszen ezek a szavak számunkra, ma élő magyarok számára, nem romantikus vágyálmokat, hanem az életünk értelmét is meghatározó célokat jelentenek. Ráadásul ezek a célok nem irányulnak senki ellen. Csupán arról a szándékunkról szólnak, hogy szeretnénk egy minden eddiginél emberibb, szabadabb és igazságosabb társadalomban élni... Ez nem csak jogunk, hanem kötelességünk is. Félreértés ne essék: mi magyarok semmilyen más nemzetségbeliéknél nem tekintjük magunkat különbeknek – de! – alábbvalóknak sem. Az emberré válás világtörténelmi folyamatához éppen annyival járultunk hozzá, mint amennyire az erőnkből teltt. Olykor-olykor talán még többel is. Például 1848 márciusában vagy 1956 októberében, vagy 1989 nyarán a vasfüggöny lebontásakor... Ezt a szerény többletet senki emberfia nem vitathatja el tőlünk. De még maga az Atyaúrsten sem... Teljesen függetlenül attól, hogy az Atyaúrsten létezik-e vagy nem létezik. Ő teremtett-e minket, embereket, vagy mi teremtettük-e Őt... Mert az igazságnak léteznie kell. Különben a földgolyón nem lesz emberi élet.

Ami pedig a Himnusszal kapcsolatos vélekedését illeti, emlékeztetni kívánom Önt azokra az időkre, amikor egy Rákosi Mátyás nevű bolsevik diktátornak az a vérlázító ötlete támadt, hogy a szocializmust építő magyar népnek új *Himnuszra* volna szüksége. Egy alkalommal föl is kérte Illyés Gyulát, hogy írja meg, és Kodály Zoltánt, hogy zenésítse meg az új magyar himnuszt. A fölkérést természetesen mindketten a lehető leghatározottabban visszautasították. A szemtanúk szerint Kodály azt mondta Rákosinak, hogy felejtse el az ötletét, mert „jó az a régi úgy, ahogy van!” Távol álljon tőlem, hogy Önt bármiféle bolsevizmus vádjával illessem, hiszen Ön nem bolsevik, hanem éppen ellenkezőleg: egy liberális politikus, aki nem a diktatúra, hanem a demokrácia híve. De kérem, próbálja meg föltételezni rólam, hogy én is a demokrácia híve vagyok, és mint országgyűlési képviselő – noha bal oldalt dobog a szívem és a parlamenti patkó bal oldalán ülök – nem valamely véreskezű bolsevik diktátor, hanem Kodály Zoltán szellemiségéhez kötődöm. De említhetném Kölcsey Ferenc, Pe-

tőfi Sándor, Ady Endre és József Attila, vagy akár Bartók Béla szellemiségét is. Sőt: folytathatnám ezt a névsort, akár a legközelebbi költő barátaimig, hiszen ők – Nagy László, Csoóri Sándor, Szécsi Margit, Tornai József vagy Ratkó József – Kölcsey Ferencet éppúgy kiváló költőnek, gondolkodónak és erkölcsi zseninek tartották, mint én. E tekintetben soha sem volt közöttünk semmiféle nézeteltérés. Számomra, miként költő barátaim számára is a *Himnusz* nem csupán egy vers meg egy dallam. Sokkal több annál. A *Himnusz* a mi nemzeti imánk. Már nem csak rajtunk kívül létezik, hanem bennünk is: a lelkünk és a tudatunk mélyén. Sugallatai éppúgy éltetnek minket, akár a napsugarak...

Hirtelen belém villan, hogy amikor Kölcsey Ferencnek egy olyan törvényt kellett volna megszavaznia, amely ellentétes volt az igazságérzetével – inkább lemondott a képviselőségről, mintsem hogy a lelkiismeretével ellentétesen cselekedjen. Az ő példáját követve közlöm Önnel: ha és amennyiben Ön vagy a kulturális kormányzat bármely tagja a törvényhozás elé terjesztené a magyar *Himnusz* helyett egy új himnusz létrehozásának a pusztá szándékát, akkor én azonnal lemondok az országgyűlési képviselőségeről. Összehívok egy sajtótájékoztatót, ahol majd részletesen kifejtem, milyen megfontolások alapján szántam el magam erre a kategorikus lépésre. Nem valamiféle izgátság vagy szereplési viselkedés munkál bennem, hanem a hazám sorsáért érzett felelősség. Nem akarom, hogy Magyarország a tragikusnál-tragikusabb történelmi tapasztalataink ellenére ismét „a meg nem gondolt gondolat”-ok országává váljon. Azt hiszem ennél nyíltabban és őszintébben nem is beszélhettem volna...

Amikor a válaszomat befejeztem, az Országos Széchényi Könyvtárban ismét fölcsattant a taps. Mondhatnám: kitört a taps. Az államtitkár úr értett a szóból is, a tapsból is. Az új himnuszra vonatkozó javaslatát végül is nem nyújtotta be a törvényhozás elé. A háborúskodás kaotikus hangzavara helyett a béke csöndjét választotta. Bölcsen cselekedett. Mintha megértett volna valamit Kölcsey Ferenc rövid, de velős tanácsából, mely szerint: „az eszed járjon előbb a nyelvednél és a tetteidnél”...

Kedves Barátaim!

2000-ben, tehát tizenhét évvel ezelőtt ezen a napon és erről a szószekről Csoóri Sándor a *Himnusz* születését Petőfi Sándor születésével társította össze. Meglehet: a két esemény között nincs közvetlen logikai összefüggés, de Sándor barátom költői képzetársításának mégis mélységes igazságtartalma volt. Már csak azért is, mert a logika tudománya véges, a költői képzelet viszont végtelen. Csoóri Sándor ezzel a képzetársítással talán arra akarta fölhívni a figyelmünket, hogy mi, magyarok – Kölcsey Ferenc és Petőfi Sándor életműve nélkül – nem lehetnénk olyanok, mint amilyenek vagyunk. Vagy talán már nem is léteznénk.

Nagy László „Az országház kapujában” című feledhetetlen versében azt írja: „mi vagyunk a *Himnusz*”... vagyis mi valamennyien, akik magyarnak valljuk magunkat... (Kiket „magyarrá tett értelem, parancs, sors, szándék és alkalom” – mondaná Ady)... Amikor tehát a *Himnuszunkat* védelmezzük, nemcsak a saját, személyes létezésünkért küzdünk, hanem a magyar nemzet megmaradásáért is. Ebben a küzdelmünkben a

Himnusz sokat segíthet, mert nem szétválaszt, hanem szinte sorsszerűen összeköt bennünket, magyarokat bárhol is élünk a világban. Kölcsey Ferenc alaposan ismerte a történelmünket. Joggal érezhette úgy, hogy a nemzet fennmaradásáért vívott küzdelmeinkhez nem biztos, hogy lesz elegendő erőnk. Ezért is kérte ránk az Isten áldását. Hinnünk, vagy legalább is reménykednünk kell abban, hogy az Egek Ura meghallgatta a költő kérését.

Végezetül volna még egy személyes jellegű megjegyzésem:

A beszédem elején említettem, milyen nagy megtiszteltetés számomra, hogy ezen a napon és ezen a helyen elmondhatom a gondolataimat. Köszönöm a Kölcsey Társaságnak, amiért ezt a lehetőséget megadta nekem. Őszintén szólva: váratlanul is ért, amikor erre az ünnepi beszédre engem kértek föl; hiszen én nem vagyok költő – inkább képekben, mint szavakban gondolkodom. Azon kívül afféle kételtű ember volnék: az eszem a nagyvilág felé taszít, a szívem viszont a szülőhazámhoz húz. Merem remélni, hogy ez a bennem működő két ellentétes erő valamikor majd megbékél és összeforr egymással. Mint ahogyan Bartók életművében a haza iránti hűség és az emberiség sorsa iránt érzett felelősség egymásra talált és szétválaszthatatlanul összeötvöződött. Az én képzeletemben Kölcsey és Bartók – noha más-más korban éltek – rokon lelkek voltak. Mindketten arra keresték a választ, melyek azok az utak, amelyek a magyarság és az emberiség megmaradásához vezethetnek. Erre az útkeresésre ma is égetően szükség volna. Különben könnyen a vesztünkbe rohanhatunk. Nemcsak mi, magyarok, hanem az emberiség is.

Valami még kikívánczik belőlem: kőhajításnyira innét, a trianoni határ túloldalán, ahol ugyanolyan magyarok élnek, mint mi – volt egy Kölcsey szobor, amelynek valakik valamiért levágták a fejét. Van annyi fantáziánk, hogy el tudjuk képzelni kik és miért tették... A határ túl oldalán élő honfitársaink elpanaszolták nekem, hogy ezek a brutális bűnözők nem büntetést kaptak, hanem állami elismerésben részesültek. Nem az én dolgom megítélni egy szomszédos állam diktátorának a rémtetteit. Ám azt viszont jogom és kötelességem is megemlíteni, hogy a korabeli magyar állam nem tiltakozott a Kölcsey szobor lefejezése ügyében. Ha tisztán akarunk látni, ezt a torokszorító történelmi körülményt is figyelembe kellene vennünk. Már csak azért is, mert ez az állami közöny morálisan súlyosabb vétség volt, mint egy szobor lenyakazása. És azért is, mert bármiféle faji, felekezeti vagy világnézeti elvakultság ellentéte nem a kényelmes közöny, hanem a másik ember iránti tisztelet.

Valahányszor a szatmárcsekei temetőben járok, a lelkem legmélyén mindig úgy érzem, mintha csak egy fából faragott fejfa volnék. Egyike azoknak a kopjafáknak, amelyek hűségesen őrködnek Kölcsey Ferenc földi maradványai és halhatatlan szelleme körül; és amelyeknek – bár viharverték és csónakformájúak – mégis emberi arcuk van.

Aztán majd, ahogy múlik az idő, már kopjafa se leszek.

Csupán csak por és hamu.

Megtérek majd a Mindenséghez.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!